

## Overweging viering van woord en gebed – Dominicuskerk Utrecht

10 juli 2016, 15de zondag door het jaar C

gelezen Deuteronomium 30,9-14; uit Psalm 69,  
Kolossenzen 1,15-20; Lucas 10, 25-37

1.

Jezus heeft de barmhartige Samaritaan niet verzonnen. Daarmee bedoel ik niet iets te zeggen over de oorsprong van de parabel; ik wil niet suggereren dat die eigenlijk van Lucas zou stammen – deze parabel komt immers alleen in het evangelie volgens Lucas voor – of dat hij op een andere manier niet van Jezus zelf zou komen. Het gaat mij niet om het verhaal, maar om de figuur. De barmhartige Samaritaan was er. Net als in onze tijd waren er ook in de tijd van Jezus blijkbaar mensen die simpelweg doen wat nodig is. Als de wetgeleerde naar Jezus toekomt met de vraag hoe hij deel krijgt aan het eeuwig leven, vraagt Deze hem eerst hoe Hij de wet van Mozes leest, de Thora. Vervolgens vraagt Jezus hem hoe hij het gedrag van de Samaritaan leest. Kan hij in het gedrag van de Samaritaan de vervulling zien van hetgeen God van mensen vraagt?

Ook de priester en de Leviet zijn niet door Jezus verzonnen, ook zij waren er al. Zij waren op weg naar de tempel in Jeruzalem, dat was voor hen de plaats om God te dienen. Voor de Farizeeën gold dat op deze manier niet. De Farizeeën wilden God dienen door te midden van het alledaagse leven zijn geboden te onderhouden en dat leven zo zelf tot een eredienst te maken. De Farizeeën staan aan de oorsprong van wat het rabbijnse Jodendom zou worden. Toen de tempel in het jaar zeventig na Christus door de Romeinen vernietigd werd, was het hun combinatie van studie van de Thora en strikte naleving van de daar gevonden geboden in het dagelijks leven, die maakte dat het Jodendom voort kon gaan.

De priester en de Leviet in het verhaal zijn bang dat de beroofde, mishandelde en voor halfdood achtergelaten man langs de kant van de weg, dood zou blijken of onder hun handen zou kunnen sterven. Dat zou betekenen dat zij hun tempeldienst niet kunnen vervullen, want zoals in het boek Numeri geschreven staat: 'Wie het lijk van een mens aanraakt, is zeven dagen onrein'. Om weer rein te worden, moet hij op de derde en de zevende dag een reinigingsritueel uitvoeren; daarna is hij pas weer geschikt voor de eredienst (Numeri 19,11-12). De priester en de Leviet behandelen de op de weg van Jeruzalem naar Jericho overvallen reiziger als iemand die eigenlijk al dood is. De Samaritaan daartegenover behandelt hem als iemand die leeft wiens leven beschadigd was en aangetast en misschien wel aan een zijden draadje hangt, maar die niettemin leeft en wiens leven de moeite waard is.

'Hoe lees je?' Is de wetgeleerde die waarschijnlijk een Farizeeër was in staat te zien, zijn wij in staat te zien dat waar mensen in de greep van de dood zijn en niettemin in hun leven wordt geïnvesteerd, Gods gebod wordt vervuld – ook al gebeurde het niet met de opzet Gods gebod te vervullen? Kan hij zien dat de afstand die de Thora bewaart tussen de dood en God bedoeld is om te benadrukken dat God aan de kant staat van het leven, en niet naar willekeur leven en dood verdeelt en wij ons maar in deze willekeur moeten schikken? Zijn antwoord op Jezus slotvraag maakt duidelijk dat de wetgeleerde inderdaad begrijpt dat het gebod uit Leviticus om heilig te zijn zoals God heilig is (11,44), vertaald dient te worden in 'Wees barmhartig, zoals jullie hemelse Vader barmhartig is', zoals Jezus het elders in het Lucasevangelie formuleert (6,36). Dan wordt het dagelijks leven inderdaad gods-dienst.

2.

Dat hij tot dit inzicht komt, lijkt samen te hangen met het perspectief van waaruit Jezus het verhaal vertelt. Jezus begint niet met zoiets als: 'een priester, een Leviet en een Samaritaan reisden van Jericho naar Jeruzalem, en zagen een halfdode man langs de weg liggen die

overvallen was door rovers.' Alle aandacht gaat uit naar de reiziger: *antroopos tis*, begint Jezus, een of ander mens reisden van Jeruzalem naar Jericho, iemand. We kunnen het allemaal zijn en we zijn het allemaal weleens geweest: de wetgeleerde zal zich gerealiseerd hebben dat hij zelf wel eens verslagen en uitgeteld langs de kant van de weg heeft gelegen en dat hij toen is gered, doordat iemand niet bang was dat hij haar of hem in zijn ongeluk zou meetrokken en daarom afstand hield, maar die zich zijn situatie aantrok, zich ermee verbond. De geboden die ons gaande houden op de weg die ten leven voert, zo hoorden wij in de eerste lezing Mozes tegen het volk zeggen, zijn niet moeilijk te bereiken of slecht toegankelijk; zij zijn dichtbij, in onze mond en in ons hart (Deuteronomium 30,12.14). Jezus suggereert dat om ze te kennen we op de juiste manier moeten luisteren naar wat we zeggen en wat er in ons omgaat. Dan ontdekken we hoezeer we naar barmhartigheid hunkeren, dat we leven van de betrokkenheid van mensen die zich niet afvragen of wij de investering wel waard zijn, maar zich zonder reserve met ons verbinden.

'Wie is mijn naaste?' is daarom uiteindelijk een foute vraag. Wanneer smeekbeden opklinken zoals we in psalm 69 lazen, 'Ik leef in ellende en pijn, o God, help mij erbovenop met uw hulp' (vers 30), dan kan de vraag niet zijn of wij ons hiervan iets aan moeten trekken. Ieder bij wie vergelijkbare woorden wel eens zijn opgeweld, weet zich verraden door degene die zich afvraagt of zij of hij de boodschap eigenlijk wel moet horen. En ieder die wel eens vergelijkbare woorden heeft horen opklinken en die eerlijk is tegenover zichzelf, die weet dat zij of hij steeds opnieuw schuldig is aan dit verraad. Er is een blijkbaar onuitroeibare drang in ons om te weten of onze betrokkenheid zin heeft, ergens toe leidt. Steeds opnieuw zijn we blijkbaar bang met de maalstroom van de dood meegesleurd te worden en laten vanwege deze angst mensen die onze solidariteit vragen maar liever aan de dood over dan dat wij onszelf beschouwen als deel van zijn of haar verbinding met het leven.

De parabel van de barmhartige Samaritaan is zo bekend dat het gevaar groot is dat je al denkt te weten wat hij betekent. Daardoor zouden wij gemakkelijk over het hoofd kunnen zien hoe bijzonder het optreden van de Samaritaan eigenlijk is. Hij zet zich zonder aarzelen en zonder reserve – 'zorg voor hem', zegt hij tegen de herbergier, en 'als u nog meer kosten moet maken, zal ik ze u op mijn terugreis vergoeden' – hij zet zich met alles wat hij is en wat hij heeft in voor een volslagen vreemde. Hij weet zich gewond door zijn wonden, zijn leven aangetast door het feit dat het zijne aan een zijden draadje hangt; hem op afstand houden is daarom voor hem geen optie meer.

### 3.

Wonderlijk genoeg zijn nog altijd mensen als de Samaritaan in de parabel en Jezus nodigt ons uit ons in hun gezelschap te voegen. Te breken met onze gewoonte om mensen eerst te willen laten bewijzen dat ze volgens onze regels recht hebben op hulp voordat wij ons in hun situatie verdiepen. Op te houden als samenleving het signaal uit te zenden dat we alleen maar willen investeren in mensen die deze investering waard zijn, omdat zij economisch iets opleveren. Tal van mensen voelen zich waardeloos, vele anderen zijn bang waardeloos te worden en buiten zichzelf uit totdat ze eronder bezwijken. Het betekent dat we afscheid nemen van de illusie dat veiligheid en gezondheid ooit onbedreigd zullen heersen als we ons maar hard genoeg inspannen om ongeluk en ziekte te bestrijden. Het betekent ze in plaats daarvan serieus nemen als onvermijdelijk deel van ons leven en ze dus in gemeenschappelijke verantwoordelijkheid te willen dragen.

Maar hoezeer we hierop ook inzetten, we zullen onvermijdelijk ook in de toekomst elkaar verraden, laten vallen, elkaar links laten liggen, proberen afstand te nemen van elkaars lot, omdat we geloven belangrijker dingen te doen te hebben dan te zorgen voor wie zorg nodig hebben. Soms wordt een fragment gerealiseerd van een leven waarin alles en iedereen met elkaar verzoend is, waarin alles bijdraagt aan het bestaan van al het andere,

en waarin iets aan het licht komt van de gemeenschap van liefde en verbondenheid met het oog waarop alles is geschapen. Wij kunnen op onze eigen manier aan deze gemeenschap proberen bij te dragen, maar wij kunnen er niet voor zorgen dat deze gemeenschap zich doorzet. Dat is pijnlijk. Het is pijnlijk geconfronteerd te worden met ons eigen tekort, maar het is vervolgens bevrijdend te weten dat wij het laatste woord niet hebben. De kerkvaders zagen in de barmhartige Samaritaan uiteindelijk een beeld van Jezus, en daarmee van de onzichtbare God die van alles de oorsprong en het doel is. Hij is degene die ons oproept en verbindt en geneest als wij voor de zoveelste keer halfdood en berooid langs de weg liggen, geveld door rovers buiten ons of door vernietigende krachten binnenin ons. Dankzij hem, die barmhartig is zoals zijn hemelse Vader barmhartig is, kunnen wij steeds weer opstaan.

'Wat moet ik doen om deel te krijgen aan het eeuwig leven', vraagt de wetgeleerde als hij naar Jezus toekomt. Het antwoord is uiteindelijk: niet bang zijn om het leven waarnaar je verlangt als onverdiend geschenk te krijgen, niet bang zijn om zelf aan de kant van de dood te eindigen, niet bang zijn dat je daar dan aan jezelf overgelaten zult worden. Wij gaan in het spoor van hem die Paulus de eerstgeborene uit de doden noemt (Kolossenzen 1,18). Als wij ons in zijn spoor verbinden met wat onze verbinding vraagt, dan zal Hij met ons verbonden blijken, tot over de grenzen van ons onvermogen en ons falen, tot over de grens van de dood heen. Tot in de ruimte Gods onuitsprekelijke aanwezigheid van onvergankelijk leven. – Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman